

Секція 5

ПРАКТИЧНА МЕДІАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Дмитро СПІВАК

старший викладач, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Ніна СПІВАК

старший викладач, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Марія БЕЛЬЧЕНКО

психолог, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

АГРЕСИВНІ ПРОЯВИ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У КОНФЛІКТІ

Конфлікт розглядається як складне психологічне явище, що впливає на життя кожної людини. У психології конфлікт визначають як зіткнення несумісних тенденцій, що мають протилежну спрямованість і виникають у процесі взаємодії, та супроводжуються негативними емоційними переживаннями як у внутрішньо - особистісному плані, так і у міжособистісних взаєминах людей або груп людей. Тобто конфлікт виступає з одного боку гранично загостреною формою протиріччя, а з іншого = служить способом виявлення і вирішення протиріч.

Конфлікт як соціально-психологічний феномен розглядається як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі.

Вітчизняні психологи працюють над вивченням різних аспектів конфлікту, форм його проявів, особливостей поведінки сторін у конфліктній ситуації, шляхів подолання, впливу різних об'єктивних факторів.

Так, сутність конфлікту, його структура, динаміка, функції та типологія вивчалася у працях А.Я. Анцупова, Т.І.Астахова, М. П. Гетьманчук,

А.М. Гірника, Н.В. Гришиної, Н.І. Леонова, В.П. Ратнікова, Є.А. Родіонової, А.І. Шипілова, та інших.

У роботах О.В. Джелалі, Л. В. Долинської, Т.В. Дуткевич, В.В. Зарицької, М. Корольчук, Л.П.Матяш-Заяц, Н. Патрико, М.Філяк і ін. конфліктна поведінка розглядалася як результат внутрішніх та зовнішніх протиріч між суспільством, мікросередовищем та самою людиною.

Г.В. Ложкін, запропонував концепцію динамічної системи поведінки, досліджуючи проблеми групової динаміки. За основу була взята ідея про збереження рівноваги між індивідом і середовищем. Таким чином, створюється напруга, яка знаходить свій вихід у конфліктах [3, с. 49]

О.В. Джелалі виявив, що міжособистісні конфлікти є прямим наслідком стану емоційних відносин між людьми, що корінь вирішення конфлікту криється в симпатіях і антипатіях людей один до одного. Так соціометричні розміщення сприяють гармонізації суспільних відносин.

Теорія структурного балансу була запропонована В. В. Зарицькою. Суть теорії полягає в ідеї про те, що конфлікт виникає коли людина порушує умови балансу, що пропонуються значущими іншими. [2, с. 39].

У дослідженнях вчених також розглядалося питання щодо особистісних факторів виникнення конфліктів (Анцупов А.Я., Громова О.М., Кричевський Р.Л., Шипілов А.І. та ін); аналізувалось концептуальне уявлення про конфліктність особистості О.Є. Мойсеєва, розуміння про стилі поведінки особистості у конфліктних ситуаціях О.В. Романенко; дослідження Т.Є. Федоренко щодо взаємодії особистостей у конфліктних ситуаціях.

На думку Т. Томаса конфлікт - це реальна боротьба між діючими людьми або групами, незалежно від того, які її витоки, способи і засоби [5].

Дж. Г.Скотт, К.Томас, Р.Кеннет досліджували проблему вибору стратегії поведінки у конфлікті.

Е.Фромм, Г. Саллівен і К. Хорні вивчали сутність конфлікту через призму соціальних відносин. К. Хорні вказувала на брак доброзичливості з боку людей,

а саме батьків, і вважала конфлікт основною причиною утворення розбіжностей у сфері спілкування.

Е. Фромм висловив дещо інший погляд щодо конфліктів, на його думку, обмежені особистісні прагнення і нездатність реалізувати себе в суспільстві стоять у витоків багатьох конфліктів [4, с. 33].

У. Мак-Дуггал бачив конфлікт як неминуче явище, оскільки конфлікт обумовлений людськими почуттями, наприклад страхами, і, як вважав дослідник, ці соціальні інстинкти передаються у спадок, звідси впливає постійне повторення ситуацій конфлікту, оскільки їх джерело невичерпне.

Вивчаючи конфлікт, К. Лоренц спирався на принципи етіологічного підходу до природи конфлікту, завдяки чому етіологічний підхід набув популярності, і думка про те, що в основі конфлікту лежить агресивність отримала поширення.

Д. Доллард запропонував концепцію, згідно з якою конфлікт має бінарну структуру. Першим структурним компонентом є агресивність індивіда, а другим – соціальна фрустрація. Згідно з концепцією, агресія – є підсумком фрустрації, а прояв агресії має на увазі наявність фрустрації.

Розглядаючи питання агресивної поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях, необхідно звернути увагу, що саме агресія здатна призвести до конфлікту, а також агресивна поведінка може супроводжувати конфлікт, тобто агресія виступає як чинник конфлікту, а також проявляється як поведінкова реакція. Також зауважимо, що конфліктність підліткового віку обумовлена як соціальними чинниками, так і чинниками, що пов'язані з особливостями анатоμο-фізіологічного дозрівання дітей підліткового віку.

Агресивність в особистісних характеристиках підлітків формується здебільшого як форма протесту проти непорозуміння з дорослими, через незадоволеність своїм становищем у суспільстві, що проявляється і у відповідній поведінці. Разом з тим на розвиток агресивності підлітка можуть впливати природні особливості його темпераменту, наприклад, збудливість та сила

емоцій, що сприяють формуванню таких рис характеру, як запальність, дратівливість, невміння стримувати себе [1, с.68].

Агресивні реакції підлітків дослідники поділяють на такі види: фізична агресія (напад); непряма агресія – дії; вербальна агресія; схильність до роздратування; негативізм; образа; підозрілість.

Агресивним підліткам характерні деякі спільні риси, це підвищена навіюваність, наслідуваність, недорозвиненість моральних уявлень, бідність ціннісних орієнтацій, емоційна грубість, необ'єктивна самооцінка, підвищена тривожність. Серед механізмів, що регулюють поведінку, переважають захисні механізми. Але агресивні прояви поведінки можна зустріти і у дітей, які інтелектуально та соціально розвинені, та використовують агресивність для підняття престижу, для прояву своєї самостійності. Вони притягують до себе інших підлітків, які не дуже перебірливі у спілкуванні, з метою керувати ними.

Проведене нами дослідження дозволило визначити особливості конфліктної поведінки сучасних підлітків та виявити роль агресії у конфліктах.

В експерименті взяли участь 25 школярів 7-го класу ліцею №69 м. Київ, віком 13-14 років, з них 14 хлопців, 11 дівчат. Їм було запропоновано кілька методик.

За результатами дослідження за методикою діагностики «Стратегії поведінки в конфлікті» К. Томаса було виявлено, що в конфліктній ситуації переважає стратегія «суперництво» - 34,5%. Ця стратегія характеризується високим рівнем спрямованості на власні інтереси, та ігноруванням інтересами суперника. Стратегію «співробітництва», «компроміс», «уникнення» та «пристосування» обрали менша кількість дітей.

За результатами методики В.І.Андрєєва «Рівень конфліктності особистості», було виявлено, що в більшості дітей виражений рівень конфліктності в тому чи іншому ступені і становить 52,8% , але також існує схильність до уникання конфліктів – 47,2%.

Методика «Чи схильні Ви до конфліктів?» А.В.Кисельова визначила, що більшість підлітків має високий рівень схильності до конфліктів 58% , що призводить до деструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Таким чином, можна зробити висновок, що у більшості підлітків постерігається високий рівень агресивності та схильності до конфліктності.

Для здійснення корекційних впливів була створена та впроваджена Модель психолого-педагогічної корекції конфліктної поведінки підлітків. Також була створена та впроваджена програма, завдання якої проведення корекції підліткової поведінки та розвиток у дітей конкретних навичок та умінь взаємодії у конфліктній ситуації.

Для перевірки ефективності виконаної програми психокорекційної роботи була використана методика «Стратегія поведінки у конфліктних ситуаціях» К. Томаса, яка показала, що кількість підлітків, які вибрали стратегію «співробітництво», зростає. Також збільшилась кількість підлітків, які вибрали стратегію «компромісу».

За результатами проведення методики «Рівень конфліктності» В.І. Андрєєва, та методики «Чи схильні Ви до конфліктів?» А.В.Кисельова, виявлено, що рівень схильності до конфліктів у більшості дітей став середнім.

Результати досліджень показали, що рівень агресивної поведінки дітей у підлітковому віці піддається корегуванню за допомогою спеціально організованих тренінгових програм, які сприяють тому, що у дітей змінюються стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Близнюкова О.М. Психологічний аналіз чинників кризи підліткового віку. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. Випуск 8. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2010. 66-75с.

2. Зарицька В. В. Психологія самореалізації особистості: монографія / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя ; Херсон : Гельветика, 2019. 241 с.

3. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. Київ: МАУП, 2007. 435 с.
4. Фромм Еріх Мати або бути? / пер. з англ. Г. Яновської. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2020. 303 с.
5. Conflict and negotiation processes in organizations. KW Thomas – 1998. Thomas K. Thomas - Kilmann conflict mode. KW Thomas – TKI Profile and Interpretive Report, 2008.

ОЛЕНА СТОПНИК

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

ВНУТРІШНІ КОНФЛІКТИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗИ СЕРЕДИНИ ЖИТТЯ

Феномен кризи середини життя є актуальним предметом дослідження сучасної психологічної науки. Особистість, яка долає цей непростий етап, ставить перед собою немало питань, котрі вимагають пошуку як ефективних шляхів адаптації до нової соціальної ситуації розвитку, так і утвердження повному усвідомлених цінностей існування в сім'ї, егалітарності у партнерських стосунках, готовності до змін у спілкуванні з дітьми, які підрости, ставлення до власної кар'єри та можливого майбутнього. У науковій літературі цей період вважається сензитивним для переосмислення і переоцінки буття, появи нового відчуття часу, філософського ставлення до власної кінечності та факту смерті, трансформації системи стосунків і ставлення до самого себе (У.Андрушко, Д. Венлайт, Р.Гаулд, Л.Гресь, Е. Еріксон, Р. Крайг, С.Кузікова, Д. Левінсон, Б. Лівехуд, П. Ніємеля, Т. Титаренко, Т. Хомуленко, Г. Шихі та інші).

Упродовж цього періоду особистість замислюється над тим, чого вона досягнула на даному віковому етапі. Людина проводить ревізію власних життєвих цінностей, бажань і намірів юності й молодості, звіряючи їх із реаліями зрілості й дорослості та усвідомлюючи виклики актуального часу й оточуючого